
Ocene in poročila

Andrej Studen, Stanovati v Ljubljani. Studia Humanitatis, zbirka Apes, ŠKUC, Ljubljana 1995, 226 strani.

Vzorčna socialno in kulturnozgodovinska analiza postopnega razvoja in temeljnih sprememb stanovanjske kulture ljubljanskega mesta pred prvo svetovno vojno je pomemben prispevek k temu, dosedaj še neraziskanemu področju naše preteklosti. Pri vsakem pogledu v stare čase, je poleg ostalih stvari, ki jih mora zgodovinar obvladati, nujno potrebna tudi velika mera življenja v dobo, ki jo želi preučevati. Brez tega ni kvalitetnega in učinkovitega približanja preteklih dogajanj današnjemu bralcu. In prav to je Andreju Studnu s tem odličnim delom popolnoma uspelo.

Uvodoma nas avtor popelje skozi že skoraj splošno znana dejstva o urbanizaciji Ljubljane, v drugi polovici 19. stoletja še izrazito provincialnega mesta, o pomenu velikonočnega potresa 1895 predvsem za njen zunanji izgled, o pomembni vlogi župana Ivana Hribarja... Nato preide na zanimiv vir, ki nam ponuja pestro paleto različnih podatkov. To je popis prebivalstva, ob katerem so v Ljubljani leta 1890 in 1900 izvedli še popis stanovanjskih razmer, v letu 1910 pa že razširjen popis stanovanjskih razmer.

Po teh podatkih so v Ljubljani prevladovale pritlične in enonadstropne hiše, večinoma krite z opeko, značilnost takratne Ljubljane pa so bili vrtovi. Kot ugotavlja avtor, je gradbena dejavnost v glavnem sledila naraščanju prebivalstva - primanjkovalo pa je predvsem majhnih in cenjenih stanovanj. Prevladovala so stanovanja z dvema ali tremi prostori. Zelo malo je bilo kletnih, nekoliko več pa podstrešnih stanovanj, v katerih so bile življenjske razmere najbolj bedne.

V nadaljevanju se je avtor dotaknil tudi danes zelo perečega in aktualnega vprašanja najemnin. Pri najmanjših stanovanjih so se izkazale najvišje najemnine za kvadratni meter - kot vemo, danes ni popolnoma nič drugače. Veliko večino hiš so lastniki uporabljali le za stanovanje, le manjši del pa za stanovanje in opravljeni obrat. To je bila značilnost industrijskih in uradniških mest. Takratna Ljubljana je bila predvsem slednje - kot stolno deželno mesto je bila mesto uradnikov in vojakov.

Avtor je pod drobnogled vzel tudi higienske razmere. Gola dejstva mu je z veliko mero okusa uspelo preplesti z izbranimi konkretnimi primeri, ki jih je izbrskal predvsem iz tedanjih policijskih poročil. V predpotresnem obdobju je mestna oblast higienizacijo obravnavala nerեսno in le občasno - predvsem so na izboljšanje mestne higiene zastrašujoče opozarjale pogoste epidemije (predvsem kolera). Higienizacija (vodovod, nov sistem kanalizacije, angleška stranišča, kopalnice...) in pospešena popotresna gradbena dejavnost (z bolj strogimi gradbenimi načeli predvsem v smislu zdravstvenih razlogov in požarne varnosti) sta prinesla izboljšanje razmer. Vendar spremembe v tej smeri niso bile samoumevne. Moderniziranih norm vedenja in ravnanja so se ljudje morali navaditi in se jih naučiti.

Studen nam v svoji knjigi predstavlja tudi zanimive rezultate vzorčne socialnozgodovinske raziskave o strukturi ljubljanskih mestnih gospodinjstev in družin v

19. st. S posrečenim izborom petih tipičnih ljubljanskih ulic (Stari trg, Gosposka ulica, Franca Jožefa cesta, Svetega Petra cesta, Poljanska cesta), po vseh merilih vsekakor ustreznih za primerjavo, se je radovedno podal v skrbno analizo podatkov o velikosti in sestavi gospodinjstev, starostni strukturi, zakonskem stanu, verodostojnosti ter občevalnem jeziku. Ob tem opozarja na dva zelo pomembna dejavnika - na strukturno spreminjanje družine, ki je prinesla ločitev javne in privatne sfere ter na izoblikovanje meščanske ideologije, katera je utemeljevala nove oblike delitve dela med spoloma.

Veliko prostora je avtor namenil stanovanjski kulturi, v katero so procesi modernizacije, predvsem industrializacija in urbanizacija, prinesli pomembne novosti in spremembe. Zaradi neprestanega priseljevanja in naraščanja števila prebivalstva se je kaj hitro pojavilo pomanjkanje stanovanj. Dajanje stanovanj v najem je postalo zelo donosen posel, še bolj pa gradnja večjih stanovanjskih hiš z najemniškimi stanovanji. Na način življenja v mestu so vpliv dosegle tudi tehnične novotarije (železnica, plinska in kasneje še električna razsvetljava, tramvaj, telefon). Avtor pa nas med drugim opozarja tudi na zelo pomembno inovacijo, namreč na kuhinjski štedilnik, ki se nam dandanes sicer zdi povsem samoumevna naprava.

Meščanskemu vedenju in ravnanju je močan pečat vtisnila želja po varnosti, ki jo je takratni meščan iskal predvsem v družinskem krogu. Avtor nas z živimi opisi popelje na ogled stanovanjskih prostorov meščanske družine. Na slikovit in učinkovit način nam predstavi njihovo razporeditev, natančno določene funkcije in opremljenost. Hkrati pa nas ne pozabi seznaniti s stanovanjsko kulturo 'spodnjih' slojev, katere glavna značilnost so bila zatohla, vlažna, temačna in prenapolnjena stanovanja s cenanim ali rabljenim pohištvo.

Zelo zanimivo je podpoglavje, ki opisuje vsakdanjik ljubljanskih služkinj. Med njimi so prevladovale mlajše in samske ženske, ki so izvirale iz kmečkih ali 'spodnjih' slojev, zaposlile pa so se navadno kot 'deklince za vse' ali pestunje.

Zadnji sestavek je namenjen vedno kočljivim midsosedskim odnosom ter primerom kaljenja nočnega miru, ki jih je avtor izbrskal med številnimi ohranjenimi pritožbami in policijskimi poročili. Ta nam slikovito odražajo večinoma tragikomične dogodke, prebiranje teh vrstic pa nam lahko nemalokrat zvabi v oči solze smeha.

Kvalitetno in skrbno napisano besedilo nam ponuja prijetno branje ter v celoti ustreza sodobnim načelom povratka k narativnosti. Tistim, ki si želijo podrobnejše seznanitve s tem področjem vsakdanjega življenja, pa avtor v prilogi na koncu knjige ponuja obilo statističnih podatkov v obliki tabel in grafičnih prikazov. Zelo koristen in uporaben je tudi zajeten seznam uporabljenih virov in literature.

Bojan Cvelfar

Jurij Perovšek, Liberalizem in vprašanje slovenstva: Nacionalna politika liberalnega tabora v letih 1918-1929. Ljubljana, Modrijan, 1996, 296 strani.

Dr. Jurij Perovšek je doslej že pripravil za objavo dve samostojni knjigi, *Pričevanja in spomini* Josipa Rusa, Ljubljana 1989 in *Razprava o nacionalnem*